

MÉSZÖLY MIKLÓS

"KERESZTÉNY ÉRTÉKEINK"

Bulányi Györgynek szeretettel

Hová lettek? - ha egyáltalán kielégítően valaha is voltak. Kétezer éve változatlanul időszerű a kérdés eszmetörténete, alakulása s felszívódása az egyéni morálba, a közéletiség és társadalmi gyakorlat politikumába. Milyen gyepelőre fogva tudjuk elképzelni az "ember tiszteletének" szerteágazó kihívásait? Értékrendjeink szívósan ellenségesek egymással. Csupán abban hasonlók, hogy különbözni akarnak a természet működési modelljétől, mely a szándéktalan közöny organikus egyensúlyteremtésével kínál modellt, a folytonosan új formációk gyengéd és gazdag kínálatával - mi viszont tudatos kiemelésekkel elemestésekkkel törünk az új formációk elszegényítésére s az irányított homogenizációkban igyekszünk fölismereni a magasabb rendű gazdagságot. Félünk az anarchiától s kompenzálunk az értékautarkiki különböző módozataival. Úgy tűnik, a két modell között nincs és nem lehet híd, a mi pszichológiai mezőnk nem vethető össze a természeti mezővel. A nóvum mégis az, hogy a magunk veszélyeztetésének archaikus ösztöne s az egyre fenyegetőbb öntörvényű technikánk rákényszeríthet a szükséghid keresésére. A természettel való együttlétezésünk organikus és belátásosan általánosított modellje ez, ami az önszabályozás és önfékezés kopernikuszi újra fogalmazását kívánja meg. Ez a zöld szemlélet érvényesülése filozófiákban, ideológiákban, hitekben, a homo politicus kategóriáiban egyaránt. Értékeink demitologizálásának és rekonstruktívizálásának új fejezete, ami azonban még mindig csak esély, nem garancia; csupán esélyesebb nyitottság, mint a bölcsesség az ész parttalan tágasságával szemben. A kérdés még így is csak a kilátástalanság felhangjával tárgyalható.

"A cselekvő mindig lelkiismeretlen" - írja Goethe; ha másképp nem, a nem belátható kihatásaiban. Valaki mindig sír, jajdul miattuk. Optimális osztályrészünk az igazságtalanság és szenvedés minimalizálásának megtervezése; ami túlmegy ezen, a realizált utópiák tragikus példatárát gazdagítja. Marxok nem helyettesítik a jézusokat, s a jézusok sem a kicserélhetetlen történelmi embert. Egy ilyen belátásnak nincs közkeletű realizmusa, ahogy a karamazovságnak sincs. Az új keresztet is ember

ácsolja, s egyre inkább igényt is tart rá, hogy maga vegye a vállára, megbizonyosodva a helyetteshiányról. Éppen a homo technicus magányosodik vissza Jóbbá. Már Dosztojevszkij iszonyatos könyve sem számolhat be másról csak a spirituális naturalizmus feneketlen mélységéről; masszívnak tűnő padlózata csak az önhitt ideológiáknak, filozófiáknak van. A Karamazovok családi templáriusai - Iván, Aljosa, Mitya és a többiek, akik az európai lélek Grál-edényének az őrzésére jelöltettek ki - nem fejezhetik be a befejezhetetlen regényt. Útközben maradnak abba, az elszánás időtlenített pillanatában. Aljosát már nem láttatja a regény a világba kilépve, Mitya csak tervezi, hogy miből fog vissza menekülni a hazai földre, Iván pedig elveszti az eszméletét - mielőtt.

Ez a "mielőtt" a megdermedt esély. Nem vagyunk túl a karamazovságon, folyamatosan vagyunk benne. "Keresztény értékekkel" kendőztük, ami nem elkendőzhető, a regény nem mozdul el a végétől, ami a kezdete is. Ha mélyen vagy félelemből hiszünk, az tesz abszolutistává, és idegenkedővé a minimalizálás teológiájával szemben. Meglehet, hogy a bizalom teológiája lesz az, ami mai helyzetünkben kidolgozásra vár - tapasztalva a mind mechanikusabban és show-szerűbben kezelt szereteteszmény és követelmény társadalmihistória eredményességének kimutatható mértékét: és hogy éppen a dömping teszi kiüresedetté. Aminél a szerényebb, a csak formálisan működni képes barátság és szomszédságállapot is több, s nem kisebb csoda, mint a medjugorje-i. Meglehet, hogy a minimalizálás teológiája a holnapé, a bizalomé, ami világibb érzékenységgel inkultúrálódhat a különböző hagyományú, rendű és helyzetű "világainkban" és nem az európai lélek kitüntetett misszionáriusaként önmaga foglyává lett sztarec vagy Aljosa teológiája. Zöld teológiává formálódhat át, mivel az ember és föld bizalmi szerződésére támaszkodik, keresztényi pogányul. Túllép az értékeink mai elhiteltelenedett "kocsmáján". S megkísérli az öncáfólódásig agyonhasznált és fellengzősített szeretetkategoriat valóban szocializálni és pragmatizálni.

Juan Dolores papago indián mondta: "Én egy odaadó semmi vagyok" Más hang ez, mint amit megszoktunk, és Assisi óta elfelejtettünk. A bizalom eszköztelenül szegény, és ez a pompája; vagy van, vagy nincs. A föld szól így, és az égtisza forrás; ahonnan a ballada vallomása is merít.

1993. február 6.